

Atatürk Döneminde Kadın Hakları

17. yüzyılın sonlarında Batı karşısında toprak kaybetmeye başlayan Osmanlı Devleti'nde 18. yüzyıldan itibaren yenileşme hareketlerine başlanmıştır. Önceleri askerî alanda başlayan bu süreç daha sonra eğitim, hukuk, sosyal ve diğer alanlara yansımıştır. Kadın haklarına yönelik ilk adımın, Batılılaşma hareketlerinin hız kazandığı Tanzimat Dönemi (1839-1876)'nde atıldığı görülmektedir. Bu döneme kadar genel itibarıyla Osmanlı'da kadının üstlendiği rol daha çok ev içinde olup sosyal alandan uzaktı. Bu dönemden itibaren kadının eğitimi ve çalışma hayatındaki durumu bakımından bazı girişimler olmuştur. Bir bakıma kadın haklarına yönelik değişiklikler Osmanlı'nın Batılılaşma süreciyle paralellik göstermektedir. Bu dönemde ilk kez devlet eliyle kızların eğitim ve öğretimine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Sübyan okulları üstünde rüştiye, idadi ve sultanî gibi ortaöğretim kurumlarına gitmeye hak kazanan kızlar, 1869 tarihli 'Maarif-i Umumiye Nizamnamesi' ile kızların eğitimine ilk kez getirilen yasal zorunluluktan sonra, söz konusu kurumların öğretmen ihtiyacını karşılamak için açılan kız öğretmen okullarına (Dar'ülmuallimat) da devam hakkına kavuşmuşlardır (1870). Ebe ve Kız Sanayi Mektepleri gibi okulların da açılmasıyla kızların hem eğitim seviyesinin yükselmesi hem de başta öğretmenlik mesleği olmak üzere çalışma hayatına atılmalarına fırsat sağlanmış oluyordu. Evlilik sözleşmesinin resmî memur önünde yapılması, evlenme yaşının erkeklerde 18, kadınlarda 17 olması ve zorla evlendirmelerin geçersiz sayılmasını düzenleyen Hukuk-ı Aile Kararnamesi 1871'de çıkarıldı. Giderek sosyal yaşamda daha çok yer almaya başlayan kadınlar, iş hayatına ilk olarak 1897 yılında 'ücretli işçi' olarak atılmışlardır. Kadınlar için ilk süreli yayın olarak nitelenen haftalık "Terâkk-i Muhadderat" dergisi 1869'da yayımlanmaya başlamıştır. Tanzimat'la kadınlara tanınan bu fırsatlar Meşrutiyet Dönemi (1908-1918)'ne geldiğinde daha da genişledi. Daha önce elde ettikleri ortaöğretim hakkına ilave olarak 1915'te açılan İnâs Darülfünunu ile yükseköğrenim hakkını kazanan kızlar, söz konusu hürriyet ortamında özellikle sosyal hayatta da faaliyette bulunmaya başladılar. Kadın haklarını geliştirmek ve onların eğitimlerini yükseltmek gibi gayeler taşıyan çeşitli dernekçilik çalışmalarına rastlanır. Bu derneklerden bazıları şunlardır: Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyet-i Hayriyesi (1324-1908), Osmanlı Cemiyeti Hayriye-i Nisvaniye (1325-1909), Esirgeme Derneği (1325-1909), Asker Ailelerine Yardımcı Hanımlar Cemiyeti (1331-1915)'dir. Tanzimat'la başlayan eğitim alanındaki gelişmeler Meşrutiyet döneminde (1908-1918) de gelişerek devam etmiş ve kızlar için ilk yükseköğretim kurumu, 1914 yılında 'İnâs Darülfünunu' adı altında açılmıştır. Yine ilk kez 1922 yılında yedi kız öğrenci, Tıp Fakültesine kayıt yaptırarak eğitime başlamıştır. Hukuki anlamda yapılan bir düzenleme olan 1917 tarihli Aile Kararnamesi ile kadınlara boşanma ve poligamiye karşı yeni haklar tanınmıştır. Basındaki gelişmelerin artmasıyla fikir hayatında da yer alan kadınlar, çeşitli yayın faaliyetlerine giriştiler. Kadınlar Dünyası, Hanımlar Âlemi, Kadın, Genç Kadın ve Türk Kadını gibi dergiler buna örnek olarak verilebilir. Kadınlar ilk kez 1913 yılında devlet memuru olarak çalışmaya başlamış ve bunun ardından bir yıl sonra tüccar ve esnaf olarak iş hayatında yer almışlardır. Osmanlı'nın son on yılında zorlu savaş yıllarının yaşanması, 1911 Trablusgarp, 1912-1913 Balkan Savaşları ve 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği sıkıntı ve zorluklar karşısında erkeğinin cepheye gitmesiyle kadının ev içinde ve dışında yükü daha da ağırlaşmıştı. Bu durum karşısında zorunlu olarak kadınlar başta devlet daireleri ile fabrikalar olmak üzere çalışma hayatının değişik kademelerinde görev almaya başlamıştır. Bu savaşların son halkasını oluşturan 1919-1922 tarihleri arasında cereyan eden Millî Mücadele döneminde de kadın, gerek cephe gerisinde, gerekse gerektiğinde çocuğunu bile feda ederek cepheye yardıma koşan, protesto mitinglerinde yer alan ve yurt savunmasına katkı sağlayan bir davranış örneği sergilemiştir. Bütün bu çok yönlü rolüyle Türk kadını üzerine düşeni fazlasıyla yerine getirmişti. Bu durumu Mustafa Kemal Atatürk 1923'te Konya'da kadınlara hitaben yaptığı konuşmasında; "...Hanımlar, Efendiler! Bu son yılların inkılâp hayatında, ateşli fedakârlıklarla yüklü mücadele hayatında, milleti ölümden kurtararak

kurtuluşa ve bağımsızlığa götüren kararlı çalışma hayatında, her millet bireyinin çalışması, gayreti, emeği, fedakârlığı geçmiştir. Bunlar içinde en fazla yüceltilmesi, anılması ve daima teşekkür ile tekrar edilmesi gereken bir emek vardır ki, o da, Anadolu kadınının göstermiş olduğu çok yüce, çok yüksek, çok kıymetli fedakârlıktır. Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir milletinde, Anadolu köylü kadınının üstünde kadın çalışması söylememize imkânı yoktur ve dünyada hiçbir milletin kadını 'Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar gayret gösterdim, diyemez.' sözleri ile açıkça ifade etmiştir. İzmir'deki bir konuşmasında da "...şuna inanmak lazımdır ki, dünya yüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir.." sözleriyle kadının önemini vurgulamıştır. 1923 yılından itibaren siyasi, sosyal, kültürel, hukukî ve ekonomi gibi pek çok alanda köklü değişim hareketlerine girişilmiştir. Bu değişimde kadının toplum ve ailedeki yerinin belirlenmesi dikkate değer bir gelişmedir. Zira devletin ve toplumun modernleşmesinde, nüfusun yarısını meydana getiren bu kesimdeki değişim ve gelişmenin önemli rolü üzerinde durularak, yeni nesillerin yetişmesinde kadının yeri ve önemine dikkat çekilmiştir. Kadınların 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yeni bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu alanda özellikle kamusal alana girmesini sağlayan yasal ve yapısal reformlara hız verilmiştir. Yeni kurulan Türkiye Devleti'nin çözmesi gereken önemli sorunların başında cehaleti ortadan kaldırmak ve ekonomiyi düzeltmek geliyordu. Bu konunun önemini Atatürk 1923'te yaptığı bir konuşmasında şöyle açıklamıştır: "Kadının en büyük vazifesi analıktır. İlk terbiye verilen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse bu vazifenin ehemmiyeti layıkıyla anlaşılır. Milletimiz kuvvetli bir millet olmaya azmetmiştir. Bugünün levazımından biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini temindir. Binaenaleyh kadınlarımız da âlim ve mütefennin olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün derecât-ı tahsilden geçeceklerdir..." Atatürk ve dönemin ileri gelenleri 1921'de Ankara'da topladıkları Maarif Kongresi'nde ülkenin eğitim ve öğretim sorunları üzerinde durarak konunun önemine dikkat çekmişlerdir. Cumhuriyet'in ilanı sonrası Tevhid-i Tedrisât Kanunu'nun 3 Mart 1924'te çıkarılmasıyla ülkedeki tüm eğitim kurumları Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmış, eğitim ve öğretim laik, çağdaş ve millî bir temele oturtulmaya çalışılmıştır. Bu yasa ile kızların erkeklerle eşit haklar ile eğitim görmeleri amaçlanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkede okuma yazma bilenlerin oranı bilmeyenlere göre çok azdı. Yeni okullar açılarak okuma yazma oranı yükseltilmeye çalışılmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre; 1935'te 6 yaş üstü nüfusun toplamı 12.862.754'tür. Bunun 6.649.478'i kadın olup, bunun da 5.997.138'i yani %90,2'si okuryazar değildir. 2000 yılında nüfus altmış milyona yaklaşmış olup okuma yazma bilen kadınların oranı ise %81'e çıkmıştır. Bu oran erkek nüfusta %94 civarındadır. Eğitim ve öğretime verilen önem gereği kadınlar, toplumda belli bir yere gelmiş ve hemen her meslekte görev almaya başlamışlardır. 10 Haziran 1933'te kız çocuklarına meslek-i eğitim vermek amacıyla Kız Teknik Öğretim Müdürlüğü kurulmuş ve Pratik Kız Sanat Okulları ile Olgunlaşma Enstitüleri açılmıştır. Cumhuriyet'in ilanı sonrası gerçekleştirilen köklü değişiklikler arasında Türk aile hayatına yeni bir bakış açısı kazandıran Türk Medeni Kanunu önemli bir yere sahiptir. 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe giren bu kanun ile sosyal hayatta önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bilindiği gibi 'Medeni Hukuk' bir ülkedeki vatandaşların öteki bireylerle ya da malları ile doğrudan doğruya veya dolaylı olarak ilişkilerini düzenleyen bir hukuk alanıdır. 1926 yılında Medeni Kanununun kabulü ve medeni haklarda hiçbir ayırım gözetilmeden kadın ve erkek, Türk vatandaşı olarak eşit sayıldı. Miras ve mülkiyet hakları bakımından eşitlik getirildi. Kanunun en esaslı bölümü tek kadınla evli olma ilkesinin kabul edilmesidir. Boşanmada kadına da söz hakkı tanındı. Evlenme yaşı olarak kızların 18 yaşını bitirmiş olmaları şartı getirildi. Evlenme akdinin resmî nikâhla belediyelerde ve şahitler önünde gerçekleştirilmesi şartı getirilmiştir. Kanuna göre ailede karı-koca birliğini erkek temsil eder. Kadın evlenince kocasının soyadını alır. Oturacakları evi koca seçer. Kadının bir meslek edinerek onu sürdürmesi, kocasının iznine bağlıdır. Cumhuriyete kadar Türk kadınının siyasal alanda pek bir hak talebine girmedeği, ancak kendilerini yetiştirebilecekleri

alanlarda yer alarak mücadelelerini sürdürdükleri görülür. Kadınların eğitim ve kültür seviyesinin yükselmesine paralel olarak gerek fikri ve sosyal alanlarda, gerekse çalışma hayatına atılmasıyla ekonomik alanda kendi haklarını savunabilecek konuma ve bilince ulaşmak için gösterdikleri çabalar sonucunda, siyasal alanda da yer alma istekleri belirmeye başladı. Eğitim ve hukuktaki bu hakların yanı sıra kadınlar, siyasal hayatta da var olma mücadelesine girişmiş olup, ilk kez 1923'te ilk kadın partisi olarak bilinen 'Kadınlar Halk Fırkası'nı, Nezihe Muhiddin'in başkanlığında kurmak istemişlerdir. Kadınlara oy hakkı tanınmadığı için parti girişimi ancak dernekleşme ile sonuçlanmıştır. Fırka, siyasal bir görünümde olmakla beraber esas amacını, kadınların eğitim ve sosyal alanlardaki eksikliklerinin tamamlanarak cehaletin ortadan kaldırılması olarak açıklamıştır. Fırka'nın genel sekreteri Şükufe Nihal ise, "Kadınlar Halk Fırkası'nın programı, şimdiye kadar her fırsatta izaha çalıştığımız gibi, kadının içtimaî, iktisadî ve bilahare siyasî sahalarda haklarının inkişâflarını temin etmektir." sözleri ile nihai hedeflerinin siyasal hakları kazanmak olduğunu ifade etmiştir. Kadınların bu girişimi siyasal haklara sahip olmamalarından dolayı başarısızlıkla sonuçlanır ve söz konusu fırkaya resmî izin verilmez. Bunun üzerine Cumhuriyet'in ilanı sonrasında Nezihe Muhiddin'in başkanlığında, 7 Şubat 1924'te "Türk Kadınlar Birliği"ni kuran kadınlar, çalışmalarını bu yolla sürdürmeye başladılar. Birliğin tüzüğünde amaçlarını; "... Kadınların sosyal ve siyasal haklarını elde edecek olgunluğa erştirilmesi..." olarak belirleyerek konuya dikkatleri çektiler ve böylece isteklerinde ısrarlı olduklarını bir kere daha gösterdiler. Hatta 1927'de Birliğin tüzüğüne siyasal haklar sağlamayı amaçlayan bir maddeyi ekleyerek kabul ettirirler ve aynı yıl yapılacak seçimlere katılmaları için birlik içinde tartışırlar. Konuyu basında da gündeme getirmelerine rağmen, Anayasa'da kadınların seçime katılmalarını sağlayacak hükmün olmaması gerekçesinden dolayı istekleri gerçekleşmez. Kadına siyasetin kapısını aralayan ilk adım 3 Nisan 1930'da kabul edilen Belediye Kanunu ile atılmıştır. Bu kanuna göre kadınlar ilk kez Belediye Seçimlerinde oy kullanma ve Belediye Meclislerine seçilme hakkını elde ettiler. 26 Ekim 1933'te ise 1924 tarihli Köy Kanunu'nun 20 ve 25. maddelerinde yapılan değişiklikle muhtar ve ihtiyar meclisi seçimlerinde oy kullanma ve seçilme hakkını elde eden kadınlar nihayet 5 Aralık 1934'te dönemin Başbakanı İsmet İnönü ve 191 arkadaşının; 1924 tarihli Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun 10 ve 11. maddelerinin değiştirilmesine ilişkin kanun teklifinin kabul edilmesiyle milletvekili seçme ve seçilme hakkını kazandılar. Kanun'da yapılan değişiklikle kadın, erkek her Türk'ün seçme yaşı 22, seçilme yaşı 30 olarak belirlendi. Böylece, kadın ile erkek arasındaki eşitsizlikten biri daha ortadan kalkmış oluyordu. Siyasal haklar bakımından kadın ile erkeği aynı konuma getiren bu kanun ile Türkiye'nin daha demokratik bir görünüme kavuşması ve siyasal katılımın boyutlarının genişletilmesi gibi amaçların ağırlık taşıdığını söylemek mümkündür. Zira 1930'lar aynı zamanda Mustafa Kemal Atatürk'ün de isteği doğrultusunda kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası ile Türkiye'de çok partililiğe geçişin yaşandığı bir dönemdir. 1934'te yapılan Anayasa değişikliği ile seçme ve seçilme hakkı konusunda kadının siyaseten önü tam olarak açılmış ve ilk kadın milletvekilleri Türkiye Büyük Millet Meclisinde (TBMM) yerlerini almıştır. 5 Aralık 1934 tarihli kanunla milletvekili seçme ve seçilme hakkını elde eden kadınların pek çoğu bu gelişmeyi büyük bir memnuniyetle karşıladılar. Bu maksatla 6 Aralık'ta bazı Ankaralı kadınlar Mustafa Kemal Atatürk ve diğer büyüklere teşekkür için Halkevi'nde bir toplantı düzenlediler ve ardından Meclise giderek memnuniyetlerini belirttiler. İstanbul'da da bu amaçla çeşitli mitingler yapılmıştır. Beyazıt Meydanı'nda gerçekleştirilen bir mitingte Kadınlar Birliği'nden Saadet Rifat isimli bir hanım yaptığı konuşmada konu ile ilgili duygularını ifade etmiştir. Kadınların ilk kez katıldığı 1935 yılı seçimleri, iki dereceli seçim sistemi ve tek parti olarak Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF)'nin bulunduğu bir ortamda yapılmıştı. Daha önceki seçimlerde olduğu gibi bu seçimlerde de büyük ölçüde kadın ve erkek adaylar parti üst kademeleri tarafından belirlendi. Seçimlere gerek müntehib-i sâni (ikinci seçmen) olarak gerekse milletvekili adayları olarak kadınların ilgisi ve katılımı oldukça fazlaydı. 8 Şubat 1935'te yapılan seçimlere katılım, özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerde % 80'lere varmıştı ve söz konusu şehirlerde oy verenlerin % 48'e

yakınının kadınlardan meydana geldiği ifade ediliyordu. Kadınların da katıldığı ilk seçimler olmasına rağmen katılımın fazla olması, onların konuya olan ilgilerini ortaya koyması açısından olumlu bir gelişmedir. 1935'ten son yapılan 2002 seçimleri dâhil Türk parlamentosuna 186 kadın katılmıştır (erkek milletvekili sayısı 8.382'dir). Bu dönem seçilen kadınların birkaçı istisna edilirse, büyük çoğunluğu eğitim ve kültür seviyeleri itibarıyla oldukça yüksekti. Londra ve Paris Sorbonne mezunu olanların yanı sıra, Darülfünun mezunu kadınlar çoğunlukta idi. İçlerinden biri köylü kadınların temsilcisi olarak Atatürk tarafından bizzat önerilen ve Ankara'nın tek kadın adayı olarak seçilen hususi eğitilmiş "Satı Kadın (Hatı Çırpan)" ile diğeri ortaokul mezunu olan ve çiftçilikle uğraşan Bursa mebusu Şekibe İnsel hariç tutulursa diğerleri en az lise ve yüksekokul mezunuydu. Seçilmeden önce siyasal deneyimi olanların yanı sıra birkaç dil bilen eğitimci hanımlar çoğunlukta idi. Bunlardan beşi okul müdürü, altısı Belediye Meclisi üyesi, ikisi çiftçi ikisi öğretmen, biri muhtar, biri doktor, biri de emekli eğitimciydi. Görüldüğü gibi bu dönemde seçilen kadınların %70'e yakını (11'i) yükseköğrenimli eğitimcidir. 1935 yılı seçim sonuçlarına göre, seçilmesi gereken 399 milletvekilinden 17'si kadın olmak üzere, 386 milletvekili seçilmişti. 1936 yılı başında boşalan milletvekillikleri için yapılan 'ara seçim'de ise Çankırı Milletvekili olarak seçilen emekli öğretmen Hatice Özgenel ile bu sayı 18'e çıkmıştır. Böylece, kadınlar Meclisteki tüm milletvekillerinin % 4,5 ini oluşturdular. Türkiye'de kadına tanınan siyasal haklar tarih bakımından bazı Avrupa ülkelerinden önce iken, bazı ülkelere de sonradır. Diğer ülkelerdeki kadınların siyasal haklarını ne zaman kazandıklarına bir göz atılacak olursa şu tablo ile karşılaşılır. Kadınlara, Türkiye'den sonra bu hakkı veren ülkeler: Japonya ve Fransa (1945), İtalya ve Belçika (1948), Yunanistan (1952), İsviçre (1971); Türkiye'den önce veren ülkeler: Yeni Zellanda (1893), Avustralya (1902), SSCB (1918), ABD (1920), Moğolistan (1924), Almanya (1928), Ekvador (1929), İspanya (1931), Brezilya ve Tayland (1932). Uruguay ve Küba ise 1934'te Türkiye ile aynı yıl kadınlara siyasal hakları tanıyan ülkeler arasında yer almıştır. Bu yönüyle her şeye rağmen pek çok alanda olduğu gibi AB'de üye ve katılımcı 29 ülkenin Meclislerindeki kadın üye oranı % 45,3'e yükselirken Türkiye'de bu oran çok düşüktür ve Türkiye kadın milletvekili oranı açısından 187 ülke arasında 165. sırada bulunmaktadır. 1930'larda yerel yönetime katılma hakkını almasına rağmen 1950 yılında ilk kadın belediye başkanı Müfide İlhan, Mersin'den seçilmiştir. İlk kadın bakan Türkan Akyol ise 1971 yılında göreve atanmıştır. Bu değişim ve gelişmeye ilaveten çağdaş uygarlığın gereği olarak 1925'te kabul edilen Şapka Kanunu ile kadın giyiminde de düzenlemeler yapıldı. Bu değişim yasa ile olmayıp daha çok yerel idarelerin aldıkları kararlarla olmuştur. Buna göre peçe ve çarşaf giyilmesi yasaklanarak modern giyim tarzının benimsenmesi büyük ölçüde sağlanmıştır. Osmanlı döneminde başlayıp Cumhuriyet'le devam eden "Batılılaşma" hareketleri çerçevesinde gerçekleştirilen düzenlemelerle; bir taraftan toplumdaki kadın erkek eşitsizliği ortadan kaldırılmaya çalışılırken, diğer taraftan da kadının toplumda layık olduğu yere gelmesi için gayret sarf edildi. Bu maksatla Cumhuriyet öncesi yapılan düzenlemelere ilave 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim alanında, 1926'da Medeni Kanun ile sosyal ve hukuki alanlarda ve nihayet 1930 ve 1934'teki düzenlemelerle siyasal alanda getirilen hakların temelinde de söz konusu çabaların yattığı söylenebilir. Zira her iki dönemde de kadının konumu çağdaşlaşmanın ölçütü olarak görülmüştür. Cumhuriyetle kadınlara tanınan siyasal haklarda, yeni rejimle kabul edilen "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir." ilkesinin etkisi tartışılmaz. Hiç şüphesiz bu demokratikleşmenin de bir gereği idi ve siyasal katılımın boyutlarını artırması açısından da önemliydi.

Ayten SEZER ARIĞ

KAYNAKÇA

ARIBURNU, Kemal, **Millî Mücadele'de İstanbul Mitingleri**, 2. Baskı, Ankara 1975.

AŞA, Emel, **1928'e Kadar Türk Kadın Mecmuaları**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1989.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II. Cilt, Ankara 1952.

CAPORAL, Bernard, **Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını**, Ankara 1982.

DOĞRAMACI, Emel, **Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü**, Ankara 1989.

ENGİNÜN, İnci, CUNBUR, Müjgan, ÖZDEMİR, Cahide, **Millî Mücadele'de Türk Kadını**, Ankara 1983.

GÜZEL, Şeymus, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Toplumsal Değişim ve Kadın", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 3-4, s.858-876.

İNAN, Afet, Ayşe, **Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri**, 4. Baskı, İstanbul 1982.

KURNAZ, Şefika, **Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını 1839-1923**, Ankara 1990.

MİSİROĞLU, Aynur, **Kuva-yı Milliye'nin Kadın Kahramanları**, İstanbul 1976.

TEKELİ, Şirin, "Türkiye'de Kadının Siyasal Hayattaki Yeri", **Türk Toplumunda Kadın**, Derleyen Nermin Abadan Unat, Ankara 1979.

TOPRAK, Zafer, "Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan Önce Kurulan Parti: Kadınlar Halk Fırkası", **Tarih ve Toplum**, S 51, Mart 1988.

Türk Kadınına Seçme ve Seçilme Hakkı Tanıyan 5.12.1934 tarihli ve 2598 sayılı Kanun

"Türk Kadınının Sevinci", **Cumhuriyet**, 7 Birinci kanun 1934.

"Türk Kadınlığı Sevinç ve Heyecan İçinde", **Cumhuriyet**, 5-6 Birinci kanun 1934.

"Türk Kadınlığının Bayram Günü", **Ulus**, 6-7 İlk kanun 1934.

"Türk Kadınlığının Zaferi Hariçte Derin Akisler Yaptı", **Cumhuriyet**, 25 Birinci kanun 1934.

UNAT, Nermin Abadan, "The Legal Status of Turkish Women", **Turkish Review**, Volume: 1, Number: 6, Winter 1986.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-doneminde-kadin-haklari/?pdf=3821> adresinden erişilmiştir